

**CÂTEVA DOCUMENTE DIN ARHIVELE NAȚIONALE IAȘI
PRIVITOARE LA FOLCLORUL URBAN DIN
A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA**

Arcadie M. BODALE*

Abstract

The urban folklore is not so appreciated and studied in comparison to the rural folklore. More than that, it had to face the hostility of authorities, which hardly can accept its bawdy language and the lack of morality. So, in 1864, the authorities of Iasi city forbade its representations, considering them being scandalous. It is, above all, the prohibition of the popular theatre named *Irozii*, which was played by Romanians, Jews, Greeks and Armenians. In reality, *Irozii* influenced the Purim plays of the Romanian Jews. We also found several acts about the license given by the Iasi Hall to Ion Hangan, to organize a puppet carnival, on the condition of not exceeding a certain common sense and of paying the due taxes.

Keywords: urban folklore, irozi, Purim, popular theater, Iasi, Romanians, Jews, Greeks, Armenians.

Cuvinte-cheie: folclor urban, irozi, Purim, teatru popular, Iași, români, evrei, greci, armeni.

Mult mai puțin apreciat și, implicit, studiat în comparație cu folclorul rural, folclorul urban a avut de înfruntat, adeseori, și ostilitatea autorităților. Acestea din urmă îi reproșau limbajul licențios și lipsa de moralitate, așa încât, la sfârșitul anului 1864, oficialitățile orașului Iași au luat o serie de măsuri pentru a interzice reprezentările sale cele mai scandaloase. Este vorba, îndeosebi, de oprirea jocului popular numit *Irozii*. Acest episod este ilustrat de câteva scrisori (doc. nr. 1-6) reunite într-un dosar din Fondul Primăria orașului Iași, care se păstrează la Arhivele Naționale din Iași (ANI).

Analizând sumar aceste documente etnologice, se pot descoperi detalii care au fost demult uitate. Spre exemplu, din semnăturile puse pe verso-ul adresei cu nr. 4 reiese că acest teatru popular era jucat deopotrivă de toate comunitățile etnice și religioase ale orașului: români, evrei, greci și armeni. De altfel, jocul *Irozilor* a influențat în mod semnificativ modul

* Arhivele Naționale, Iași – România.

în care evreii din România sărbătoreau *Purim*-ul, poate și ca urmare a faptului că ambele sărbători includeau piese de teatru popular și jocuri cu măști. Dat fiind faptul că *Purim*-ul este sărbătorit în zilele de 13, 14 și 15 ale lui Adar (lună care corespunde, aproximativ, cu cea mai mare parte a lunii martie și cu prima săptămână din luna aprilie din calendarul creștin), este greu de admis o confuzie a Irozilor cu „Jocurile de *Purim*” făcută de către autoritățile locale. Prin urmare, documentul cu nr. 3 pare să indice că măcar o parte a comunității ebraice sărace din Iași a pus în scenă jocul Irozilor la sărbătorile de iarnă pentru a câștiga produse alimentare sau bani de la cetățenii mai înstăriți ai orașului.

De asemenea, cu toate măsurile luate din timp de primarul Dimitrie Gusti, din adresa Prefecturii de Poliție a orașului Iași din 29 decembrie 1864 și din rezoluția de răspuns a autorităților făcută abia la 6 ianuarie 1865 (doc. nr. 6) reiese că interzicerea jocul „irodului românesc” a fost putut fi aplicată abia începând din iarna anului 1865-1866. Mai mult chiar, se poate observa că imediat după înlocuirea lui Dimitrie Gusti la conducerea Primăriei orașului Iași de către Teodor Tăutu, comunitatea ebraică din Iași a cerut și a obținut permisiunea ca membrii săi să poată organiza în continuare sărbătorile de *Purim* (doc. nr. 7).

În sfârșit, ultimele trei acte ale dosarului (doc. nr. 8, 9 și 10) privesc autorizarea lui Ioan Hangan de către Primăria Iași pentru ca acesta să organizeze cu prilejul sărbătorilor de iarnă de la sfârșitul anilor 1880 și 1881 câte un carnaval cu păpuși în acest oraș, cu respectarea bunei cuviințe și achitarea taxei comunale aferente.

Așadar, ultimele patru documente ale acestui dosar dovedesc faptul că măsurile luate de primarul Dimitrie Gusti au dus la interzicerea tuturor manifestărilor folclorice urbane, așa încât orice activitate de acest gen se putea desfășura doar cu aprobarea expresă a Primăriei orașului și sub atenta supraveghere a poliției.

Toate cele 10 documente din grupajul de față sunt scrise în grafie modernă. Pentru a oferi și filologilor un instrument de lucru, cu câteva excepții, am păstrat ortografia vremii. Astfel, litera *â* fost transcrisă prin *â* și *ă*, *ê* prin *â*, *e* prin *e* și *ă*, *ě* prin *ă*, *é* prin *ea*, *ó* prin diftongul *oa*, *é* prin *ea*, *cs* prin *x*, *ss* prin *ș*, *s* intervocalic prin *z*, iar *đ* a fost transcrisă prin grupul de litere *dz*. Deși în vorbirea curentă *đ* înlocuia sunetul *z*, susținătorii scrierii etimologice încercau să evidențieze originea latină a cuvintelor în care era folosit acest semn. De asemenea, terminațiile *-sce* și *-sci* au fost rediate așa cum se pronunțau atunci: *-ște* și *-ști*. Apoi, a fost păstrată litera *ŭ* de la

finalul cuvintelor, chiar dacă aceasta nu se pronunța în epocă, deoarece reflectă influența partizanilor scrierii etimologice din epoca Unirii. În rest, ortografia vremii (semne de punctuație, folosirea majusculilor și a lui *î* în interiorul cuvintelor) a fost înlocuită cu cea actuală.

1

1864 noiembrie 25

Cererea Primăriei Iași de tipărire a 100 de anunțuri privitoare la interzicerea jocului Irozilor în acest oraș.

La Administrația Tipografiei Buciumului Român

No. 1116

1864 noiembrie 25

Am onoare(a) a vă pofti ca, după anexatul formulariu cuprinzându număr de 100 anuniuri, se binevoiți a grăbi trimitirea loră cândă ni si va răspunde și costul!

La Prefectura Poliției Iașă

No. 1117

1864 noiembrie 25

<De altă mână:> Anexatului anonsă a căruia dispozițiune se face în sprijinul moralității publice, amă onoare a vă pofti ca să binevoiți a-i da publicetatie prin baterea de barabană¹ pe toate strădzile urbei, spre știința generală.

ANI, *Fond Primăria orașului Iași*, ds. nr. 156/1864, f. 1r, original.

2

1864 noiembrie 25

Anunțul Primăriei Iași privitor la interzicerea jocului Irozilor în oraș.

¹ Așa în text, pentru „darabană” (tobă – A.B.).

Primariului Municipiului² Iași

Îngrijirea pentru moralitatea publică este și ea una dintre datoriile principale ale Comunei.

Datinile Naționale nu constau în jocuri nemorale, scandaloase și necalificabile, care se comită prin cântări și acțiuni de cătră păpușeri prin casăle particularilor și pe străzile publice, încâtă părinții cu copii, fiice, tinerimea și orice individ³ înroșește numai⁴ la audzul lor.

Primariul își impune o datorie sacră ca în sprijinul moralității publice să oprească cu totul aceste jocuri scandaloase.

Prin urmare, încă de timpuriu se face cunoscută aciastă măsură prin afișare și batire de darabană pe toate străzile orașului, iar onorabila Prefectură a Poliției este invitată a executa cu toată edzactitatea această măsură.

Primariu: D. Gusti <m.p.>

Secretar: Antonescu⁵

No. 1118

1864 noiembrie 25 zile

Ibidem, f. 2r (concept) și f. 3r (text tipărit).

3

1864 noiembrie 25

Adresa Primăriei Iași prin care se comunică Epitropiei izraelite din oraș interzicerea jocului Irozilor.

La membrii Epitropiei Isdrailite

No. 1119

1864 noiembrie 25

² «Municipiului» scris deasupra rândului, de o altă mână, după ce a fost tăiat cuv. «Comunei».

³ «Și orice individ» scris deasupra rândului, de o altă mână.

⁴ «Numai» tăiat de o altă mână.

⁵ Loc necompletat la f. 2r. Completat după exemplarul tipărit în Tipografia Buciumul Român, de la f. 3r.

Giocul Irodului nemaifiind tolerat de acum înainte, amă onoare(a) a vă pofti ca, avându în vedere astă dispozițiune comunală, să binevoii a nu mai permite nici unuia din isdraiiti așa felii de jocu, care totu acum s-au opritu și pentru creștini.

La Prefectura Poliției Iași
No. 1120
1864 noiembrie 25

Pentru jocul Irodului, care de acum înainte nu mai poate fi tolerat, făcându cunoscut membrilor Epitropiei Isdrailite, le-amă adresat unvitațiune a nu mai permite nici unuia din isdrailiti așa felii de jocu.

Amă onoare(a) a comunica și domniei voastre știința despre aceasta, spre cuvenita regulă.

Ibidem, f. 4r-v, concept.

4

1864 noiembrie 25

Hotărârea Primăriei Iași de interzicere a jocului Irozilor este adusă la cunoștința tuturor fruntașilor comunităților etnice și religioase din oraș.

Primariul Municipiului Iași

Îngrijirea pentru moralitatea publică este și ea una dintre datoriile principale ale Comunei.

Datinile Naționale nu constau în jocuri nemorale, scandaloase și necalificabile, care se comit prin cântări și acțiuni de cătră păpușeri prin casale particularilor și pe stradzile publice, încatu părinții cu copii, fiice, tinerimea și orice individ înroșește la audzul lor.

Primariul își impune o datorie sacră ca în sprijânul moralității publice să oprească cu totul aceste jocuri scandaloase.

Prin urmare, încă de timpuriu se face cunoscută această măsură prin afișare și batire de barabană pe toate strădzile orașului, iar onorabila Prefectură a Poliției este invitată a executa cu toată edzactitatea această măsură.

Primariu: N. Gusti <m.p.>

Secretaru: Antonescu <m.p.>

Şefu: Florescu <m.p.>

No. 118

1864 noiembrie 25 dzile

<pe verso:> D. Avram <m.p.>

Haim Maier⁶ <m.p.>

Toader Bride⁶ <m.p.>

H. Berc(u)⁶ <m.p.>

A. Anastasiu <m.p.>

...⁷ <m.p.>

...⁷ <m.p.>

S. Klagmani <m.p.>

...⁸ <m.p.>

N. Berman <m.p.>

...⁸ <m.p.>

Ioanu Alecu <m.p.>

Miha(i)l Lah...⁹ <m.p.>

Ioan Iftimiu <m.p.>

...⁹ <m.p.>

...⁹ <m.p.>

...⁹ <m.p.>

Ibidem, f. 6r-v, original.

5

1864 decembrie 17

Adresa Prefecturii de Poliție a oraşului Iași prin care se comunică Primăriei că s-a făcut cunoscut în tot oraşul hotărârea acesteia de interzicere a jocului Irozilor.

⁶ Lectură nesigură.

⁷ Indescifrabil (în armeană).

⁸ Indescifrabil (în greacă).

⁹ Indescifrabil.

Principatele Unite Române
Prefectul Poliției Iașii
N^{ro}. 22.398

1864 dechemvrie 17

Domnule Primarū,

Foile de publicație no. 1118, 1269 și 1161 priimate pe lângă adresile domniei voastre no. 1117, 1271 și 1160, publicându-se în totu cuprinsul orașului, cū onoari vi le înapoescū adiverite în dosū de ascultători spre regulă.

Primiți, D(omnu)le Primarū, asiguraria considerație(i) mele.

P. Prefectu: G. Popov <m.p.>

Șef: Lup(u) <m.p.>

Domniei sale, Domnului Primarū Comunei Iașilor

<Notă marginală, scrisă de altă mână:> No. 2125.

19 dechemv(rie) la acta spre știință...⁹ <m.p.>

No. 1269 la acta no. 58, anul 1864;

No. 1161 la acta no. 71, anul 1864.

Ibidem, f. 5r, original.

6

1864 decemvrie 29

Adresa Prefecturii de Poliție a orașului Iași prin care cere Primăriei să-i comunice dacă a fost interzis și jocul „Irodului român”.

Principatele Unite Române
Prefectul Poliției Iașii
Biroul I^{iu}
N^{ro}. 22.919

1864 dechemvrie 29

Domnule Primarū,

Spre a se pute(a) realisa mijlocire domniei voastre no. 1120, cu onoare vă fac poftire să binevoiți a face cunoscut grabnic acestui postū dacă este oprit și jocul irodului român.

Primiți, Domnule primar, încredire(a) osebitii mele considerații.
P. Prefect Mașt...⁹ <m.p.>

Șef: Lup(u) <m.p.>

Domniei sale, domnului primar <al>¹⁰ comunei Iașilor.

<Rezoluție:> „În 6 ghenar. Fiind timpul Irodului trecut, aceasta se va alătura la acta”.

...<m.p.>⁹

Ibidem, f. 7r, original.

7

<cca. 1866.> februarie 14

Adresa comunității ebraice din orașul Iași prin care cere Primăriei să-i permită celebrarea sărbătorii Hlamin.

Domnule Primar,

Subscrișii voim a face chintic obicinuit de sărbătoarea noastră de Hlamin¹¹ viitorū pe la gospodarii izraeliți din acest orași, Iașii, cu umilit (sic!) vinim a vă ruga, domnule primarū, a ni da învoire la acest finit, ca să nu fim superați.

Moise Bercu cu companie lui.

... <m.p.>¹²

Domnii sale, domnului primar a<l>¹⁰ orașului Iașii.

<Cca. 1867>¹³ februarie 14.

<Rezoluție:> „În 16 februar. Arată suplicanților la stăruință că li se permite”.

Tăutu <m.p.>

Ibidem, f. 8r, original.

¹⁰ Omis.

¹¹ Foarte probabil, este vorba de sărbătoare Purim.

¹² Semnătură evreiască, foarte probabil a lui Moise Bercu.

¹³ Datat după data documentelor precedente și după mandatele de primar în orașul Iași ale lui Teodor Tăutu (5 decembrie 1866-26 iunie 1868; 25 mai-25 octombrie 1870).

8

1880 decembrie <1>¹⁴

Autorizația dată lui Ioan Hangan de către Primăria orașului Iași pentru a organiza un carnaval cu păpuși.

Autorisație

No. 11.656

1880 decembrie <1>¹⁴

Subsemnatul, prim(ar) munici(piului) Iași, autorisăm <pe>¹⁰ d(umnea)lui Ioan Hangan, domiciliat în Iași, disp(ărțitura) III, a umbla în Carnavalul viitor cu păpușile în orașu' Iașșii.

Ibidem, f. 9r, concept.

9

1880 decembrie 1

Adresele Primăriei Iași prin care se comunică prefectului de poliție și șefului perceptorilor din acest oraș că Ioan Hangan a fost autorizat să organizeze un carnaval cu păpuși.

D(omnu)lui Prefect de Poliție,

No. 11.657

Decembrie 1, 1880

Autorisându-să d(umnealui) Ioan Hangan a umbla cu păpușile prin orașul Iașșii în timpul Carnavalului viitor, am onoare a vă face cunoscut spre știință și regulă.

D(omnu)lui Șef Perceptor,

No. 11.658

1880 decembrie 1

¹⁴ Data zilei a fost stabilită după conținutul documentelor cu nr. 9 și 10.

Autorisându-să pe d(umnealui) Ioan Hangan a umbla cu păpușile prin orașul Iașii în timpul Carnavalului viitor, vă fac cunoscut spre știință¹⁵.

Ibidem, f. 10r, concept.

10

1880 decembrie 1

Autorizația dată lui Ioan Hangan de către Primăria orașului Iași pentru a organiza un carnaval cu păpuși.

<No.>¹⁶ 11.415

1881 d(ecembrie) 1

Autorizație

Subscritul, primar municip(iului) Iașii, autorisăm <pe>¹⁰ d(umnealui) Ioan Hangan a umbla în Carnavalului viitor cu păpușile prin orașul Iașii. Autorizația presentă se eliberează în condițiune ca ea va fi revocată îndată după ce autoritatea polițienească sau ce(a) comunală va aprecia că se în-depărtase de regulile bunei cuviinți¹⁷.

Ea va fi mai întâi presenta<tă>¹⁰ și vizată de d(umnealui) comisar com(unei) respectiv(e).

1881 d(ecembrie) 1.

Am onoare a face cunoscut odată cu aceasta că s-au învoit pe d(umnealui) Ioan Hangan a umbla în carnavalul viitor cu păpușile în orașul Iașii, cu îndatoriri de <a>¹⁰ păzi bunele orânduiei. Aceasta vi se face cunoscut spre știință și regulă¹⁸.

Ibidem, f. 11r, concept.

¹⁵ «Spre știință» scris deasupra rândului, după ce a fost tăiată formula «pentru a fi supus taxei comunale».

¹⁶ Rupt.

¹⁷ «Se eliberează [...]» scris deasupra rândului, după ce a fost tăiată formula «va avea lucrarea ei numai în cât timp va păstra cuvenita regula, apreciata de autoritatea atât cea polițienească sau comunală».

¹⁸ «1881 d(ecembrie) 1. Am onoare [...] spre știință și regulă» a fost tăiat prin barare.